

Magdalena Mosionek-Schweda
Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu

FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI BADAWCZO-ROZWOJOWEJ PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Klasyfikacja JEL: *G20, O31, O32*

Słowa kluczowe: *badania i rozwój, fundusze europejskie, przedsiębiorstwa*

Abstrakt: Analizując sferę badawczo-rozwojową w Polsce, można zaobserwować wzrost zainteresowania przedsiębiorców w zakresie podejmowania działalności B+R. Według danych GUS na koniec 2008 roku w sektorze badań i rozwoju działało ogółem 1157 jednostek, w tym 697 przedsiębiorstw. W kolejnym roku liczba jednostek B+R zwiększyła się do 1316, natomiast w sektorze przedsiębiorstw odnotowano wzrost do 842 podmiotów (o 20,8%). Większe zaangażowanie przedsiębiorców w sferę B+R wynika między innymi z dostrzegania przez nich wielu korzyści związanych z tą aktywnością. Zarówno na poziomie instytucji krajowych, jak i organów Unii Europejskiej, opracowano wiele programów skierowanych do przedsiębiorców podejmujących prace B+R, które bardzo często traktują priorytetowo małe i średnie przedsiębiorstwa, oferując im duży zakres pomocy rzeczowej oraz finansowej. Podstawą takiej polityki jest dążenie do osiągnięcia wysokiego wzrostu gospodarczego oraz poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej społeczeństwa przy udziale przedsiębiorstw nastawionych na tworzenie i zastosowanie innowacyjnych rozwiązań w obszarze ich funkcjonowania, wytwarzanych produktach lub świadczonych usługach.

Celem artykułu jest przedstawienie źródeł finansowania działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw w Polsce, począwszy od programów rządowych, poprzez fundusze strukturalne, aż po środki wyasygnowane przez Szwajcarię oraz kraje tworzące wraz z państwami UE tzw. Europejski Obszar Gospodarczy. Pomiędzy tych wszystkich programów i inicjatyw wspierających sferę B+R, wiele pod-

miotów w Polsce nadal napotyka na barierę finansową, która uniemożliwia ich rozwój. Wydaje się, że podstawowym problemem nie jest brak potencjalnych źródeł finansowania działalności B+R, ale przede wszystkim ich niezajomość przez przedsiębiorców oraz przekonanie, że są one poza ich zasięgiem. Wszelkiego rodzaju publiczne formy wsparcia nadal kojarzą się przedsiębiorcom z nadmierną biurokracją, ogromem wymogów formalnych, czy wreszcie małym prawdopodobieństwem ich otrzymania, stąd rezygnują oni z podjęcia starań o ich otrzymanie. W artykule zaprezentowane zostaną podstawowe statystyki obrazujące stan sektora badawczo-rozwojowego w Polsce oraz najważniejsze formy wsparcia działalności B+R przedsiębiorców pochodzące z krajowych i europejskich środków pomocowych.

FINANCING OF COMPANIES' RESEARCH AND DEVELOPMENT ACTIVITIES IN POLAND

JEL Classification Codes: *G20, O31, O32*

Keywords: *research and development, European funds, enterprises*

Abstract: Analyzing the research and development sector (R&D) in Poland, one can observe the increase in entrepreneurs' interest to undertake R&D activities. According to Central Statistical Office, at the end of 2008 there were 1157 entities that conduct research and development work, including 697 enterprises. The following year, the number of total R&D institutions increased to 1316, whereas the business sector rose to 842 companies (about 20.8%). Greater involvement of entrepreneurs in the R&D sector results, among others, from noticing many benefits associated with this activity. The national authorities as well as European Union's institutions drew up many programmes for entrepreneurs undertaking R&D activities. Some of these programmes give priority to small and medium-sized businesses offering them a wide range of financial and non-financial support. This policy aims to achieve high economic growth and improve socio-economic situation of society with the participation of enterprises that are orientated at creating and applying innovative solutions in their business operation, products manufactured or services provided.

The article aims to present sources of funds available for R&D activities undertaken by companies in Poland, as from government programmes, through the structural funds, to funds set aside by Switzerland and the members of European Economic Area. Despite all these programmes, many companies in Poland still face a financial barrier that prevents their development. It seems that the basic problem is not lack of potential sources of funding for R&D activities but, above all, an insufficient knowledge of financial opportunities and the entrepreneurs' belief that these funds are beyond their reach. Any form of public support to entrepreneurs is

still associated with excessive bureaucracy, too many formal requirements and, finally, a small probability of receiving it. Therefore, enterprises don't even try to apply for such support. The article presents basic statistics relating to the R&D sector in Poland and the main forms of national and European support for R&D performed within the business sector.

WPROWADZENIE

Sektor badawczo-rozwojowy (B+R) w Polsce przez wiele lat identyfikowany był przede wszystkim z placówkami Polskiej Akademii Nauk, samodzielnymi instytucjami badawczymi oraz szkołami wyższymi. W ostatnim czasie można jednak zauważyć coraz większe zainteresowanie przedsiębiorców prowadzeniem działalności B+R. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2008 roku działało w Polsce ogółem 1157 jednostek prowadzących działalność B+R, w tym 697 przedsiębiorstw (por. GUS 2010, s. 73). Rok później liczba jednostek B+R zwiększyła się do 1316, natomiast w sektorze przedsiębiorstw odnotowano wzrost do 842 podmiotów (o 20,8%) (por. GUS 2011, s. 100). Większe zaangażowanie przedsiębiorców w działalność B+R wynika między innymi z dostrzegania przez nich licznych korzyści związanych z tą aktywnością. Zarówno na poziomie instytucji krajowych, jak i organów Unii Europejskiej, opracowano wiele programów skierowanych do przedsiębiorców podejmujących działalność B+R, które bardzo często traktują priorytetowo małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP), oferując im duży zakres pomocy rzeczowej oraz finansowej. Podstawą takiej polityki jest dążenie do osiągnięcia wysokiego wzrostu gospodarczego oraz poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej społeczeństwa przy udziale przedsiębiorstw nastawionych na tworzenie i zastosowanie innowacyjnych rozwiązań w obszarze ich funkcjonowania, wytwarzanych produktach lub świadczonych usługach.

W artykule przedstawiono stan sektora B+R w Polsce oraz wybrane źródła finansowania przedsiębiorstw podejmujących działalność badawczo-rozwojową, począwszy od programów rządowych, poprzez wsparcie unijne i fundusze europejskie.

TEORETYCZNE ASPEKTY DZIAŁALNOŚCI B+R

Pojęcie „działalność badawczo-rozwojowa” oznacza systematycznie prowadzone prace twórcze, realizowane w celu zwiększenia zasobu wiedzy, a także z zamiarem znalezienia jej nowych zastosowań (por. GUS 2010, s. 37). Działalność B+R obejmuje trzy rodzaje badań: podstawowe i stosowane oraz prace rozwojowe. Pierwsze z wymienionych mają charak-

ter eksperymentalny lub teoretyczny i są podejmowane przede wszystkim w celu zdobycia nowej wiedzy bez ukierunkowania na konkretne wykorzystanie jej w praktyce. Badania podstawowe zmierzają do odkrycia nowych prawidłowości lub zasad metodologicznych, dążą do osiągnięcia postępu wiedzy w określonej dziedzinie przez odkrycie nowych prawd, twierdzeń, uogólnień itd. (por. Szopik 2007, s. 285).

Rezultaty badań podstawowych są z kolei wykorzystywane w badaniach stosowanych, podejmowanych celem zdobycia wiedzy mającej określone zastosowanie w praktyce. Osiągnięte w procesie badań stosowanych wyniki mogą być użyteczne dla praktyki, a tym samym stanowią punkt wyjścia do realizacji dalszych faz cyklu badawczo-rozwojowego, czyli przede wszystkim prac rozwojowych (por. Szopik 2007, s. 286). Z kolei prace rozwojowe polegają na zastosowaniu istniejącej już wiedzy do opracowania nowych lub istotnego ulepszenia istniejących wyrobów, procesów czy usług (por. GUS 2010, s. 37).

Wszystkie osoby fizyczne oraz instytucje podejmujące działania na rzecz zwiększania zasobów wiedzy oraz znalezienia jej praktycznego zastosowania tworzą tzw. sektor badawczo-rozwojowy. W Polsce w skład sfery B+R wchodzi następujące rodzaje podmiotów (por. Leśniewski 2010, s. 1; GUS 2010, s. 37-38, Szopik 2007, s. 288):

- Placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk;
- Jednostki badawczo-rozwojowe (JBR) – są podmiotami państwowymi, podlegającymi różnym ministerstwu. Działają na podstawie ustawy z dnia 25 lipca 1985 roku o jednostkach badawczo-rozwojowych (Dz. U. nr 36 poz. 170 wraz z późniejszymi zmianami). Do ich zadań należy prowadzenie prac B+R, których wyniki powinny znaleźć zastosowanie w określonych dziedzinach gospodarki i życia społecznego. Wśród JBR znajdują się instytuty naukowo-badawcze, ośrodki badawczo-rozwojowe, laboratoria i inne;
- Jednostki prywatne, których podstawowy rodzaj działalności zaklasyfikowany został do działu „Nauka” według PKD;
- Szkoły wyższe: publiczne i prywatne prowadzące działalność B+R;
- Jednostki obsługi nauki: biblioteki, archiwa, stowarzyszenia, fundacje;
- Jednostki rozwojowe – podmioty gospodarcze zajmujące się działalnością B+R obok swojej działalności podstawowej, tj. przedsiębiorstwa przemysłowe dysponujące własnym zapleczem badawczo-rozwojowym: laboratoria, zakłady i ośrodki badawczo-rozwojowe, działy badawczo-technologiczne, biura konstrukcyjne i technologiczne, itp.

Do grupy wyżej wykazanych jednostek rozwojowych należą także przedsiębiorstwa o statusie centrum badawczo-rozwojowego (CBR), które po raz pierwszy pojawiły się w Polsce w 2008 roku na mocy ustawy o nie-

których formach wspierania działalności innowacyjnej. O nadaniu lub pozabawieniu firmy statusu CBR decyduje Minister Gospodarki, który ma również obowiązek podawać do publicznej wiadomości informacje o podjętych przez siebie decyzjach w tym zakresie, jak również informować o liczbie funkcjonujących CBR.

O przyznanie statusu centrum może ubiegać się każdy przedsiębiorca spełniający następujące warunki:

- nie posiada statusu jednostki badawczo-rozwojowej;
- w poprzednim roku obrotowym osiągnął przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych w wysokości co najmniej 1 200 000 euro, według zasad określonych w ustawie o rachunkowości;
- uzyskuje co najmniej 20% przychodów netto ze sprzedaży usług B+R;
- nie zalega w opłacaniu podatków oraz składek na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne.

Wśród korzyści z posiadania statusu CBR warto wskazać przede wszystkim zyski związane z ulgami podatkowymi. Po pierwsze, CBR ma prawo do zmniejszenia podstawy opodatkowania (dotyczy to podatku CIT lub PIT w zależności od formy prawnej przedsiębiorstwa) o kwotę nie wyższą niż 20% przychodów uzyskanych w danym miesiącu z przeznaczeniem jej na tzw. funduszu innowacyjności. Ponadto, CBR ma możliwość skorzystania ze zwolnienia z podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego w odniesieniu do przedmiotów wykorzystywanych na cele prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych. Łączna kwota pomocy nie może przekroczyć 200 tys. euro w ciągu trzech kolejnych lat (jest to tzw. pomoc *de minimis*). Poza ulgami podatkowymi niewątpliwą korzyścią jest możliwość udziału w projektach naukowych finansowanych z pieniędzy publicznych – m.in. z funduszy, którymi dysponuje Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, na podobnych zasadach, na jakich mogą to robić uczelnie (por. Ministerstwo Gospodarki 2011; Orłowski 2011).

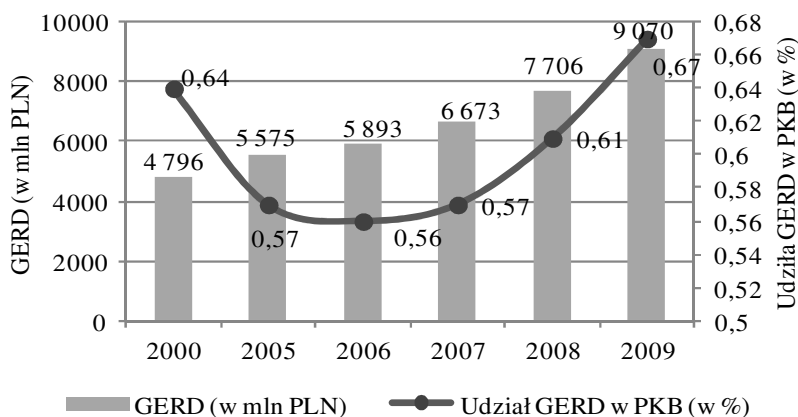
W kwestiach formalno-prawych obowiązujący w Polsce porządek prawny szczegółowo reguluje wszelkie kwestie z zakresu tworzenia i funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność B+R. Katalog adekwatnych aktów prawnych jest bardzo szeroki, co wynika dużej różnorodności podmiotów tworzących sektor B+R. Mamy tu zatem do czynienia z przepisami dotyczącymi zarówno jednostek badawczych i naukowych, jak i przedsiębiorstw, stąd obok aktów prawnych regulujących sferę naukową, mają też zastosowanie ustawy podatkowe, kodeks cywilny, kodeks spółek handlowych, ustawa o rachunkowości i wiele innych regulujących stricte działalność gospodarczą, a także akty wykonawcze oraz przepisy prawa miejscowego, które w swojej treści odnoszą się do działalności badawczo-rozwojowej w Polsce. Do tego katalogu należy również włączyć umowy

międzynarodowe, traktaty, uchwały i inne dokumenty prawa europejskiego i światowego, regulujące ten obszar na arenie międzynarodowej.

STATYSTYKI SEKTORA B+R W POLSCE

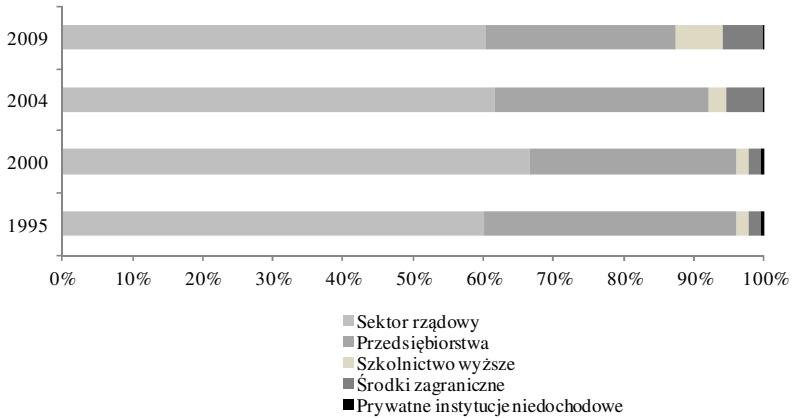
W 2000 roku Rada Europejska przedstawiła tzw. Strategię Lizbońską zawierającą program reform niezbędnych do wdrożenia na integrującym się obszarze, dzięki którym Unia Europejska miała stać się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną, opartą na wiedzy gospodarką na świecie, zdolną do utrzymania trwałego wzrostu gospodarczego, z większą liczbą lepszych miejsc pracy oraz o większej spójności społecznej (por. Europejski Komitet Społeczno-Ekonomiczny 2010, s. 14). Poprawa konkurencyjności i innowacyjności jest uzależniona między innymi od poziomu działalności B+R oraz wykorzystywania jej wyników w praktyce, będąc w ten sposób siłą napędową gospodarki, stąd w Strategii przyjęto wśród celów szczegółowych wzrost nakładów na sferę badawczo-rozwojową (GERD) do poziomu 3% PKB w każdym z 27 krajów członkowskich. W rzeczywistości w 2009 roku udało się to osiągnąć jedynie w trzech państwach: Danii (3,02%), Szwecji (3,62%) oraz Finlandii (3,96%). Średni wskaźnik GERD w stosunku do PKB dla całej Unii wyniósł 2,01%. Powyżej tej średniej znalazły się jeszcze tylko: Niemcy (2,82%), Austria (2,75%) oraz Francja (2,21%) (por. Eurostat 2011).

W Polsce wielkość wydatków na badania i rozwój, pomimo dość dynamicznego wzrostu w roku 2009 w stosunku do 2000, kształtuje się na bardzo niskim poziomie (zob. wykres 1). W 2009 roku nakłady na działalność badawczą i rozwojową w cenach bieżących wyniosły 9 070 mln zł. Poziom finansowania sfery B+R w relacji do PKB od lat kształtuje się na zbliżonym i również bardzo niskim poziomie. W 2009 roku wskaźnik ten wyniósł 0,67%, co plasowało Polskę na 20 miejscu wśród państw członkowskich UE (por. Eurostat 2011; GUS 2011). Warto zauważyć, iż w 2000 roku wskaźnik GERD/PKB wyniósł 0,61%, natomiast w kolejnych latach spadł do poziomu 0,56%-0,57%.

Wykres 1. Nakłady wewnętrzne na badania i prace rozwojowe (GERD) w mln PLN oraz relacja GERD do PKB (w %) w latach 2000-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS (2011, s. 81).

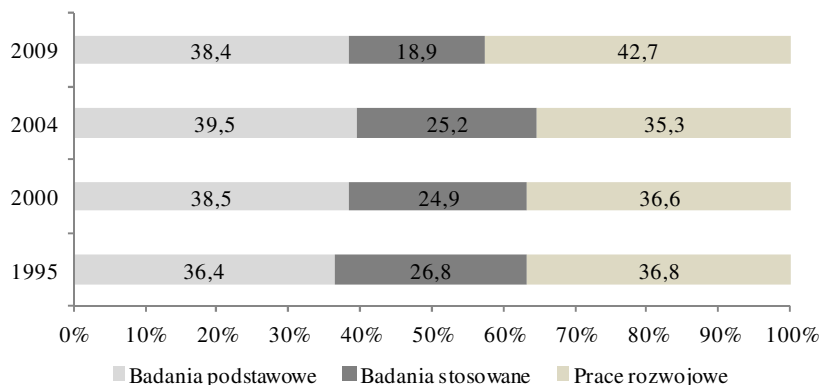
W kontekście Strategii Lizbońskiej Polska ma nie tylko problem z osiągnięciem docelowego poziomu nakładów działalności B+R, ale nie spełnia również podstawowego założenia tej strategii, odnoszącego się do struktury źródeł finansowania sfery B+R, zgodnie z którym 1/3 środków wydatkowanych na działalność B+R ma pochodzić z budżetu państwa oraz 2/3 ze źródeł prywatnych. W przypadku Polski struktura GERD jest odwróceniem zakładanych przez Unię Europejską proporcji (zob. wykres 2). Od wielu lat dominującym źródłem są środki pochodzące z budżetu państwa – ich udział w finansowaniu badań i rozwoju kształtuje się na poziomie około 60% (w 2000 roku było to nawet 66,5%). Z kolei wkład przedsiębiorstw systematycznie spada, z poziomu 36,0% w 1995 roku do 27,1% w 2009 roku (por. Eurostat 2011). W tym samym czasie wzrosło zaangażowanie środków zagranicznych w finansowanie badań i rozwoju w Polsce – z poziomu 1,7% w 1995 roku do 5,5% w 2009 roku. W ujęciu wartościowym w 2009 roku zagraniczne nakłady na B+R wyniosły 498,6 mln PLN, w tym 322,0 mln PLN były to środki wyasygnowane przez Komisję Europejską, co stanowiło 3,6% całkowitych GERD (por. GUS 2011, s. 89). Warto dodać, iż w 2008 roku głównym źródłem finansowania B+R w Unii Europejskiej był sektor przedsiębiorstw, pokrywający 54,7% wydatków w tym zakresie, natomiast udział sektora państwowego wyniósł 33,9%. Założona w Strategii Lizbońskiej proporcja pomiędzy nakładami ze środków prywatnych i publicznych została osiągnięta jedynie w Luksemburgu (udział przedsiębiorstw w GERD wyniósł 76%) oraz w Niemczech i Finlandii (68%).

Wykres 2. Nakłady na działalność B+R w Polsce w latach 1995-2009 według głównych źródeł finansowania (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Eurostat (2011).

Zbyt niski udział przedsiębiorstw w finansowaniu prac badawczo-rozwojowych w Polsce może wynikać między innymi z niewystarczających środków możliwych do przeznaczenia na ten cel, jak również z braku kooperacji tych podmiotów z ośrodkami badawczymi. Druga z wymienionych kwestii może być spowodowana niedopasowaniem prowadzonej działalności badawczej do potrzeb i wymogów przedsiębiorców. Miernikiem tzw. bliskości sfery B+R do potrzeb rynku jest udział prac rozwojowych oraz badań stosowanych w GERD – im większa jest ta relacja, tym większa jest szansa, że wyniki tych prac znajdą praktyczne zastosowanie w produkcji dóbr i usług, przyczyniając się do zwiększenia innowacyjności i technologicznego zaawansowania zarówno samych produktów i usług, jak i całej gospodarki (por. Rozmus, Cyran 2009, s. 4). W Polsce najwięcej środków wydatkowanych jest na badania podstawowe (38,4% ogółu wydatków w 2009 roku) oraz prace rozwojowe (42,7%). Najmniej nakładów przeznaczają się na badania systemowe, a zatem takie, które pozwalają zdobyć wiedzę możliwą do zastosowania w praktyce, co więcej ich udział w łącznych nakładach na B+R ulega systematycznemu spadkowi – z 26,8% w 1995 roku do 18,9% w 2009 roku (zob. wykres 3).

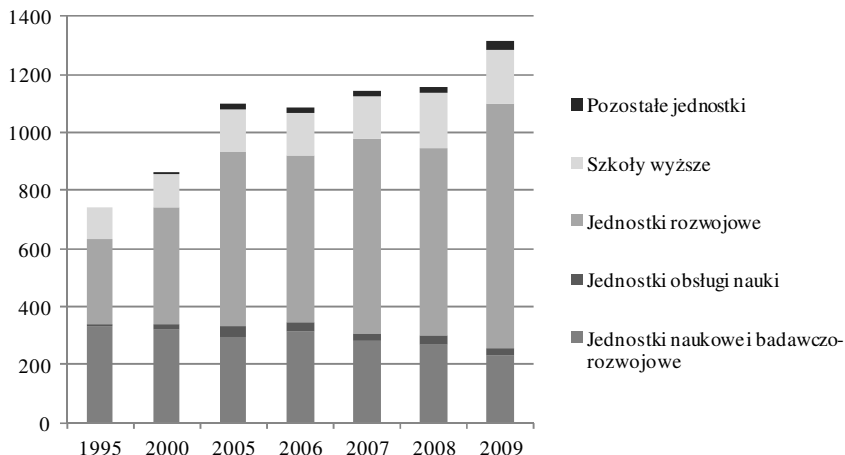

Wykres 3. Struktura nakładów na badania i prace rozwojowe w Polsce w latach 1995-2009 według rodzajów badań (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS (2011, s. 85); Rozmus, Cyran (2007, s. 5).

Na koniec przeglądu podstawowych statystyk obrazujących stan polskiego sektora B+R warto przyjrzeć się liczbie oraz strukturze podmiotów prowadzących działalność badawczo-rozwojową (zob. wykres 4). W latach 1995-2009 liczba podmiotów zaliczanych do sektora B+R wzrosła o 78% – z 738 sztuk do 1316. W tym okresie liczba podmiotów klasyfikowanych jako jednostki naukowe i badawczo-rozwojowe zmniejszyła się o 31% – z 334 w 1995 roku do 230 w 2009 roku. Z kolei dynamiczny wzrost odnotowano w grupie jednostek rozwojowych, którą tworzą przede wszystkim przedsiębiorstwa – ich liczba wzrosła z 296 w 1995 roku do 842 w 2009 roku (por. GUS 2010, s. 32; GUS 2011, s. 100). Większe zainteresowanie przedsiębiorców sferą B+R nie ma jednak odzwierciedlenia w wielkości ponoszonych przez nich wydatków w tym obszarze. Jak wykazano powyżej, udział nakładów przedsiębiorców w całości GERD ulega systematycznemu zmniejszeniu i od kilku lat kształtuje się poniżej 30%.

Szczególną grupę przedsiębiorców inwestujących w sferę B+R tworzą podmioty posiadające status centrum badawczo-rozwojowego. Pierwsza decyzja Ministra Gospodarki o nadaniu statusu CBR została wydana 14 października 2008 roku i dotyczyła Instytutu Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego, który niespełna dwa lata później został pozbawiony tego statusu. Według stanu na dzień 30 czerwca 2011 roku funkcjonowało 18 CBR, przy czym dotychczas status CBR przyznano 25 podmiotom, w ośmiu przypadkach wydano decyzję o jego pozbawieniu, jedna spółka uzyskała ponowną decyzję o nadanie statusu. Najwięcej centrów B+R powstało w 2009 roku (zob. tabela 1).

Wykres 4. Jednostki prowadzące działalność B+R w Polsce w latach 1995-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS (2010, s. 32); GUS (2011, s. 100).

Tabela 1. Przedsiębiorstwa, którym nadano bądź pozbawiono statusu centrum badawczo-rozwojowego (stan na dzień 30 czerwca 2011 roku)

L.p.	Nazwa przedsiębiorstwa	Siedziba	Data nadania statusu CBP	Data pozbawienia statusu CBR
1.	Instytut Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego Sp. z o.o.	Warszawa	14.10.2008 r.	30.11.2010 r.
2.	Przedsiębiorstwo Usług Naukowo-Technicznych PRO NOVUM Sp. z o.o.	Katowice	27.10.2008 r.	-----
3.	Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Mechanicznych „OBRUM” Sp. z o.o.	Gliwice	14.11.2008 r.	-----
4.	LfC Sp. z o.o.	Zielona Góra	14.11.2008 r.	23.08.2010 r.
5.	OBR POMP Sp. z o.o.	Zabrze	14.11.2008 r.	19.10.2009 r.
6.	Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Centrum Techniki Morskiej S. A.	Gdynia	10.12.2008 r.	-----
7.	Innowacja Polska sp. z o.o.	Kraków	09.01.2009 r.	05.11.2009 r.
8.	KGHM CURPUM Centrum Badawczo-Rozwojowe Sp. z o.o.	Wrocław	09.01.2009 r.	-----
9.	KCR S.A.	Warszawa	02.03.2009 r.	-----
10.	BIFANA Sp. z o.o. – Ośrodek Badań Farmaceutycznych i Klinicznych	Kutno	06.03.2009 r. 28.06.2010 r.	08.12.2009 r. -----
11.	Pracownia Badań Konstrukcji Inżynierskich Aspekt Sp. z o.o.	Jaworzno	02.07.2009 r.	-----
12.	TRICOMED S.A.	Łódź	06.07.2009 r.	-----

c.d. tab. 1

L.p.	Nazwa przedsiębiorstwa	Siedziba	Data nadania statusu CBP	Data pozbawienia statusu CBR
13.	Kopex Technology Sp. z o.o.	Zabrze	06.07.2009 r.	-----
14.	Biuro Projektów „Koksprojekt” Sp. z o.o.	Zabrze	16.07.2009 r.	-----
15.	Polskie Centrum Techniki Górniczej Sp. z o.o.	Katowice	12.08.2009 r.	-----
16.	EC Engineering Sp. z o. o.	Kraków	17.08.2009 r.	-----
17.	Instytut Innowacji i Nowych Technologii Sp. z o.o.	Łódź	27.08.2009 r.	26.11.2010 r.
18.	Przemysłowy Instytut Maszyn Budowlanych Sp. z o.o.	Kobyłka	01.10.2009 r.	-----
19.	Przemysłowy Instytut Telekomunikacji S. A.	Warszawa	01.10.2009 r.	-----
20.	Instytut Wzornictwa Przemysłowego Sp. z o.o.	Warszawa	16.10.2009 r.	-----
21.	Centrum Badawczo-Konstrukcyjne Obrabiarek Sp. z o.o.	Pruszków	18.12.2009 r.	19.01.2010 r.
22.	Instytut Systemów Przestrzennych i Katastralnych S. A.	Gliwice	18.12.2009 r.	16.11.2010 r.
23.	Transition Technologies S.A.	Warszawa	10.08.2010 r.	-----
24.	Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Sprzętu Mechanicznego sp. z o.o.	Tarnów	10.08.2010 r.	-----
25.	Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Wdrożeniowe MIDACH sp. z o. o.	Katowice	01.12.2010 r.	-----

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Gospodarki (2011).

Jednym z istotnych ograniczeń wpływających na niewielkie zainteresowanie przedsiębiorców ubieganiem się o status CBR jest wymóg osiągnięcia co najmniej 20% przychodów netto w danym roku budżetowym z działalności badawczo-rozwojowej. Dla wielu podmiotów próg ten jest niemożliwy do osiągnięcia, zwłaszcza dla małych i średnich przedsiębiorstw. Z drugiej strony, zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym oraz regionalnym, podmiot z sektora MŚP są traktowane priorytetowo i mają dostęp do szerokiego wachlarza pomocy rzeczowej oraz finansowej, również w zakresie działalności B+R, stąd nie dążą do uzyskania statusu CBR.

Poniżej przedstawione zostały różnorodne formy wsparcia przedsiębiorstw prowadzących działalność badawczo-rozwojową. W opracowaniu skoncentrowano się na programach i inicjatywach oferowanych przez władze krajowe oraz w ramach funduszy europejskich. Uwzględniono szeroki wachlarz potencjalnych źródeł pomocowych, również programów i działań, które zostały już zakończone, celem ukazania ich wielości oraz różnorodności.

RZĄDOWE PROGRAMY WSPARCIA DZIAŁALNOŚCI B+R PRZEDSIĘBIORSTW

Programy rządowe skierowane do przedsiębiorstw, szczególnie z sektora MŚP, w postaci zarówno bezpośrednich dotacji, jak również wszelkiego rodzaju innych instrumentów: poręczeń, gwarancji, pożyczek, zwolnień i ulg podatkowych itd., istnieją w Polsce od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Promuje je Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), która jest największym dysponentem rządowych programów wsparcia finansowanych ze środków krajowych oraz Unii Europejskiej. Programy te składają się z dwóch głównych grup inicjatyw, mających na celu wspieranie przedsiębiorców. Po pierwsze, programy stworzone specjalnie z myślą o potrzebach MŚP, mające na celu wspieranie tych podmiotów szczególnie w pierwszej fazie ich rozwoju. Są to różnorodne inicjatywy typu: „Mikropożyczki” oraz programy wspierania innowacyjności. Większość z nich oferuje niewielkie sumy (około 20 000 tys. PLN na projekt). Wpływ tych programów na rozwój sektora MŚP wydaje się być niewielki. Wśród barier efektywnego wykorzystania tych form pomocy wymienia się zbyt rygorystyczne wymogi stawiane wnioskodawcom (por. Klonowski 2009, s. 23).

Drugą grupę inicjatyw stanowią Programy Operacyjne – Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki, Infrastruktura i Środowisko oraz Rozwój Polski Wschodniej, którymi władze zarządzają na poziomie krajowym, ale ich głównym dysponentem jest Unia Europejska. Należy jednak zauważyć, że środki te skierowane są do rozmaitych odbiorców i nie ograniczają się tylko do przedsiębiorców. Potencjalnymi beneficjentami mogą tu być również jednostki naukowo-badawcze, centra kształcenia, inkubatory przedsiębiorczości, uniwersytety, instytucje publiczne itd. Zagadnienie funduszy strukturalnych przeznaczonych dla przedsiębiorców zostanie omówione w dalszej części.

Poniżej przedstawione zostały instrumenty wsparcia działalności B+R przedsiębiorców realizowane ze środków publicznych, wdrażane przez poszczególne ministerstwa, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, PARP i inne instytucje. W kolumnie „Beneficjenci” wskazano tylko przedsiębiorców (wszystkie typy przedsiębiorstw), podmioty z sektora MŚP, bądź konsorcjum naukowo-przemysłowe, pominięto innych uprawnionych wnioskodawców. Oprócz wsparcia w postaci bezzwrotnego dofinansowania części wydatków poniesionych w związku z realizacją projektu, wskazano również fundusze o charakterze zwrotnym (kredyty i pożyczki), a także pośrednie formy pomocowe: zwolnienia i ulgi podatkowe, wydłużenie okresu wykorzystania środków z funduszu innowacyjności przez podmioty

Tabela 2. Instrumenty wsparcia działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorców w Polsce

Podstawa prawna	Nazwa instytucji wdrażającej	Przeznaczenie wsparcia	Forma wsparcia	Beneficjenci	Wielkość alokacji
Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. Nr 238, poz. 2390, z późn. zm.)	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw	Dofinansowanie projektów celowych: badań przemysłowych i prac rozwojowych	MSP	17 mln PLN – 2010 r. 18 mln PLN – 2011 r.
Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 sierpnia 2008 roku ustanawiające Program „PATENT PLUS – wsparcie patentowania wynalazków” (Dz. U. Nr 156, poz. 971)	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Przygotowanie zgłoszenia patentowego w Urzędzie Patentowym RP, w tym czynności rzeczownika patentowego; Pozyskiwanie partnerów do komercjalizacji wynalazków	Do 90% planowanych kosztów; Pomoc dla przedsiębiorców na zasadach pomocy <i>de minimis</i>	Konсорcja naukowo-przemysłowe	5 mln PLN – 2008 rok 4 mln PLN – 2009 rok 3 mln PLN – 2010 rok 3 mln PLN – 2011 rok
Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 615)	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Wzrost uczestnictwa w programach badawczych Unii Europejskiej	Wsparcie przygotowania wniosków do konkursów ogłaszanych w 7PR	Przedsiębiorcy	2,2 mln PLN – 2008 r. 2,2 mln PLN – 2011 r.
Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (Dz. U. Nr 116, poz. 730)	Bank Gospodarstwa Krajowego	Realizacja inwestycji związanych z wdrożeniem własnej lub nabytej nowej technologii i uruchomieniem w oparciu o nią produkcji nowych lub zmodernizowanych wyrobów lub usług	Kredyt udzielany przez banki komercyjne przy współpracy z BGK. Wypłata preni technologii do wysokości 70% kwoty wydatków kwalifikowanych sfinansowanych kredytami technologicznymi, nie więcej niż 4 mln PLN	MSP	336,15 mln euro
Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielenia przez PARP pomocy finansowej przewidzianej z programami operacyjnymi (Dz. U. Nr 226, poz. 1651, z późn. zm.)	PARP	Realizacja inwestycji o charakterze innowacyjnym	Pożyczka na innowacje	MSP	1 mln PLN – 2011 rok
Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielenia przez PARP pomocy finansowej przewidzianej z programami operacyjnymi (Dz. U. Nr 226, poz. 1651, z późn. zm.)	PARP	Realizacja usług w zakresie innowacji dotycząca wdrożenia lub rozwoju produktu lub technologii	Bon na innowacje	MSP	9,3 mln PLN – 2010 r. 8,6 mln PLN – 2011 r.
Projekty ERA-NET: Unstawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (Dz. U. Nr 115 poz. 789)	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju	Wsparcie realizacji projektów badawczych	Dofinansowanie kosztów współrealizacji projektu z udziałem partnerów zagranicznych	Przedsiębiorcy	8 mln PLN rocznie do 2013 roku
Strategiczne programy badań naukowych i prac rozwojowych: Ustawa z 15 czerwca 2007 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (Dz. U. Nr 115 poz. 789)	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju	Wsparcie realizacji strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych	Dofinansowanie obejmuje realizację zadań badawczych	Konсорcja naukowo-przemysłowe	440 mln PLN do czerwca 2014 roku

c.d. tab. 2

Podstawa prawna	Nazwa instytucji wdrażającej	Przeznaczenie wsparcia	Forma wsparcia	Beneficjenci	Wielkość alokacji
Program KadTech: Ustawa z 15 czerwca 2007 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju (Dz. U. Nr 115 poz. 789)	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju	Wsparcie procesów komercjalizacji technologii	Do 50% - koszty zatrudnienia wysoko wykwalifikowanego personelu; Do 75% - koszty zakupu usług wsparcia innowacji	MSP realizujące projekty polegające na opracowaniu i/lub wdrożeniu innowacji technologicznej opartej na ko-mercyjnym wykorzystaniu wyników badań	15 mln PLN do 2013 r
Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. Z 2010 r. Nr 51, poz. 307, z późn. zm.); Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654, z późn. zm.)	Ministerstwo Gospodarki	Wsparcie na badania i rozwój	Ulgi w podatkach dochodowych na wspierane rozwoju nowych technologii (50% ceny nowej technologii)	Przedsiębiorcy	—
Ustawa z dnia 5 marca 2009 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. Nr 69, poz. 587)	Ministerstwo Finansów	Wsparcie inwestycji i prac rozwojowych	Umożliwienie podatnikom wyboru sposobu zaliczenia kosztów prac rozwojowych do kosztów podatkowych	Przedsiębiorcy	—
Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 75, poz. 473)	Ministerstwo Finansów	Wsparcie na badania i rozwój	Wydużenie (z jednego do dwóch lat) okresu, w którym środki funduszu innowacyjności, mogą zostać wykorzystane bez konieczności ustalania przychodu	Przedsiębiorcy o statusie centrum badawczo-rozwojowego	—
Przedsięwzięcie „ImiTech”: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 marca 2009 r. w sprawie Przedsięwzięcia „ImiTech”	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju	Faza badawcza – badania naukowe lub prace rozwojowe nakierowane na zastosowanie w działalności gospodarczej; Faza przygotowań do wdrożenia – czynności, których celem jest przygotowanie wyników prac B+R do zastosowania w działalności gospodarczej	Faza badawcza realizowana przez przedsiębiorcę – zgodnie z zasadami dotyczącymi przyznawania pomocy publicznej; Faza przygotowań do wdrożenia – do 90% kosztów kwalifikowanych, stanowi pomoc de minimis	Przedsiębiorcy Konsortia naukowo-przemysłowe	160 mln PLN do 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Gospodarki (2011); Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2008, s. 6-10).

posiadające status Centrum Badawczo-Rozwojowego.

Analizując powyższe dane można odnieść wrażenie, iż przedsiębiorcy w Polsce mają zapewniony szeroki dostęp do różnorodnych form wsparcia. W rzeczywistości liczne badania potwierdzają, iż sytuacja wygląda zupełnie odmiennie. Oceniając dostępność programów wsparcia na podstawie faktycznego ich wykorzystania, można określić ją jako niską – jedynie około 6%-7% respondentów ma jakiegokolwiek doświadczenie w korzystaniu z rządowych programów (por. Grabowski i in. 2003; Klonowski 2009). Wśród firm, które korzystają z tej pomocy, dominują podmioty małe (prawie 50% MŚP), najrzadziej z programów korzystały mikroprzedsiębiorstwa. Podstawowym czynnikiem wpływającym na tak niewielkie zainteresowanie tymi inicjatywami jest ograniczona wiedza o ich funkcjonowaniu. Ponad 70% badanych zgłosiło niewystarczającą znajomość programów pomocowych. Jedynie około 15% deklaroowało znajomość programów na poziomie dostatecznym (por. Klonowski 2009, s. 42). Przyczyną tego może być mocno skomplikowana struktura programów i ich rozdrobnienie – pięć ministerstw, 350 instytucji rządowych i publicznych, a przy tym około 40 programów. Ponadto, wiele inicjatyw jest częścią większego programu, skierowanego do innych, poza przedsiębiorcami, beneficjentów, co również może powodować pewne trudności przy wyszukiwaniu właściwego instrumentu i dodatkowo wpływa na ograniczoną dostępność środków szczególnie dla MŚP, które muszą konkurować o dofinansowanie często z dużymi, doświadczonymi podmiotami, mającymi większe szanse na wyższe miejsce na liście rankingowej. Po trzecie, w przypadku wielu programów stawiane są liczne wymogi formalne, których MŚP nie są w stanie spełnić. To wszystko powoduje, że pomimo znacznej ilości programów i inicjatyw rządowych wspierających działalność inwestycyjną i badawczą w Polsce, małe i średnie podmioty nadal borykają się z problemem luki kapitałowej.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI B+R Z FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

Pomimo stale powiększającej się oferty różnorodnych źródeł kapitałów przeznaczonych dla przedsiębiorców, nadal podstawową formą finansowania pozostają środki własne, natomiast spośród zewnętrznych źródeł, wciąż najczęściej wybierane są kredyty. Fundusze europejskie wykorzystywane są przez niewielki odsetek przedsiębiorców, chociaż z każdym rokiem zainteresowanie tą formą finansowania rośnie. Z badań przeprowadzonych w 2008 roku przez CBOS na zlecenie PKPP Lewiatan wynika, iż w latach 2005-2007 z możliwości dofinansowania ze środków unijnych skorzystało niespełna 2% badanych przedsiębiorstw (por. Starczewska-Krzysztosek

2008, s. 16). Z kolei wyniki badań zrealizowanych w 2009 roku na grupie polskich średnich i dużych przedsiębiorstw wykazały, iż 35% respondentów zamierzało finansować planowane w najbliższych latach inwestycje z funduszy pomocowych UE, nadal jednak 79% respondentów wskazywało środki własne jako główne źródło finansowania. Respondenci uznali również, iż dotacje tańszym pieniądzem niż kredyt bankowy (71% badanych), lecz jednocześnie charakteryzują się dużym ryzykiem związanym z nadmierną biurokracją (19%) i opóźnieniami w przepływach finansowanych grożącymi firmie utratą płynności (11%). Ponadto, fundusze pomocowe w opinii przedsiębiorców nie są łatwo dostępnym źródłem (74%) i wymagają bardzo dużego zaangażowania i wysiłku (80%). Wśród przyczyn nieaplikowania o środki badane podmioty wskazywały uwarunkowania prawne, które ograniczały możliwość ubiegania się o datacje (29% respondentów), zbyt skomplikowane procedury aplikacyjne (27%) oraz przekonanie o braku szansy na uzyskanie dofinansowania (25%) (por. PKPP Lewiatan 2009).

Niedostateczna wiedza przedsiębiorców o zasadach działania i źródłach pozyskiwania funduszy pomocowych, nadmierna biurokracja, skomplikowane procedury w procesie aplikowania oraz rozliczania dotacji zniechęcają przedsiębiorców do podjęcia próby otrzymania dofinansowania. Tymczasem Unia Europejska w każdej kolejnej perspektywie finansowej przeznaczająca coraz większe nakłady na wspieranie przedsiębiorczości. W latach 2007-2013 fundusze UE będą finansować w tym zakresie następujące obszary (por. Mosionek-Szweda 2011):

- bezpośrednie inwestycje w przedsiębiorstwach, zwłaszcza związane z badaniami i innowacjami – na te działania przeznaczono około 42,8 mld euro;
- przedsiębiorczość poprzez zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz technologie informacyjne i komunikacyjne. Budżet dla tych działań wynosi 44,7 mld euro;
- kapitał ludzki i dostęp do zatrudnienia – w tym obszarze planowana kwota 48,8 mld euro ma pomóc w podniesieniu kwalifikacji siły roboczej na szczeblu regionalnym i lokalnym.

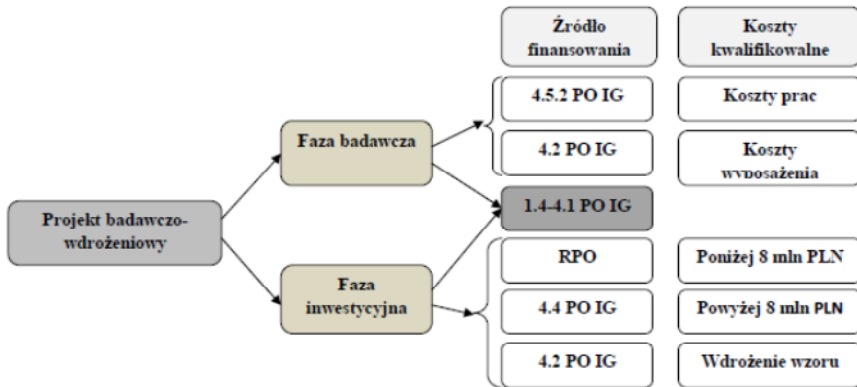
Dla polskich przedsiębiorców środki te będą dostępne w ramach programów operacyjnych: Innowacyjna Gospodarka (PO IG), Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ), Kapitał Ludzki (PO KL) oraz 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). W przypadku finansowania działalności B+R przedsiębiorstw wsparcie przewidziane jest w PO Innowacyjna Gospodarka oraz w ramach programów regionalnych. Głównym kryterium podziału jest skala innowacyjności prowadzonych badań oraz wartość projektu – dla projektów o znaczeniu lokalnym lub regionalnym i o wartości

nieprzekraczającej 8 mln PLN przygotowano konkursy w ramach 16 RPO. Natomiast wnioskodawcy realizujący projekty o znaczeniu ponadregionalnym, wymagające znacznych nakładów finansowych, mogą starać się dofinansowanie z PO IG.

Niektóre spośród działań dedykowanych projektom z zakresu B+R, odnoszą się bezpośrednio do wspierania prac badawczo-rozwojowych podejmowanych przez przedsiębiorców oraz wdrażania ich rezultatów w praktyce, inne pośrednio zachęcają do zastosowania prac B+R w ich działalności. Planując inwestycję, w której będzie zawarty komponent B+R, wnioskodawca szukający właściwego źródła dofinansowania, powinien w pierwszej kolejności ustalić ramy czasowe i kosztowe planowanego projektu, tj. jak rozkładają się w czasie faza badawcza i inwestycyjna, czy ponoszone wydatki będą dotyczyły przede wszystkim prac B+R, czy późniejszych inwestycji, a także, jakie pozycje kosztowe będą dominujące w łącznym kosztorysie (por. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 2010, s. 40). Wszystkie te kwestie wpływają na dobór odpowiedniego instrumentu wsparcia.

Schemat 1. Instrumenty wsparcia projektu inwestycyjnego z komponentem prac B+R

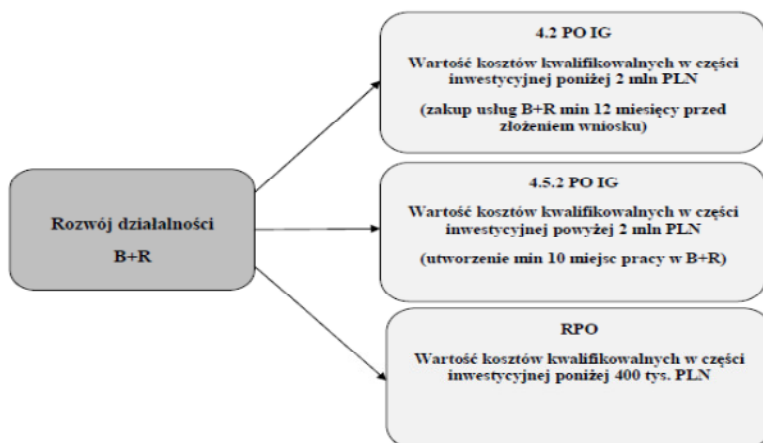
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2010, s. 44).

W przypadku projektów, w których działalność B+R jest podstawą do dalszej inwestycji w przedsiębiorstwie, tzn. przeprowadzenie, zakończenie oraz otrzymane rezultaty prac badawczo-rozwojowych determinują zakres części inwestycyjnej wdrażającej ich efekty, odpowiednim źródłem wsparcia jest działanie 1.4-4.1 PO Innowacyjna Gospodarka. W działaniu tym projekt musi obejmować dwie fazy: badawczą oraz inwestycyjno-wdrożeniową. Jest to nowatorski sposób aplikowania o dofinansowanie, ponieważ umożliwia wnioskodawcom przygotowanie jednego wniosku na

realizację całego projektu złożonego z dwóch etapów: najpierw prowadzone będą prace B+R finansowane z działania 1.4, które w drugim etapie będą wdrażane poprzez finansowanie w ramach działania 4.1. W tym przypadku możliwość aplikowania jest jednak uwarunkowana wysokością wydatków kwalifikowalnych na fazę badawczą – projekt kwalifikuje się do działania 1.4-4.1, jeśli koszty kwalifikowalne w części B+R wynoszą powyżej 400 tys. PLN. W przeciwnym razie do sfinansowania tej części projektu odpowiedni jest regionalny program operacyjny właściwy dla danego wnioskodawcy. Możliwe warianty wsparcia w zależności od rodzaju projektu i wysokości kosztów przedstawia schemat 1.

Jeśli istotą projektu jest prowadzenie prac B+R lub stworzenie centrum badawczo-rozwojowego, przedsiębiorstwo może aplikować w ramach działania 4.2 PO IG „Stymulowanie działalności B+R przedsiębiorstw oraz wsparcie w zakresie wzornictwa przemysłowego” – o ile wydatki kwalifikowalne wynoszą od 400 tys. PLN do 2 mln PLN. Dla wydatków powyżej 2 mln PLN właściwe będzie działanie 4.5.2 PO IG „Wsparcie inwestycji w sektorze usług nowoczesnych”, a dla inwestycji poniżej 400 tys. PLN programy regionalne (zob. schemat 2). W działaniu 4.5.2 jednym z wymogów formalnych jest konieczność stworzenia minimum 10 nowych miejsc pracy dla personelu badawczo-rozwojowego. Z kolei w działaniu 4.2 refundacji podlegają jedynie udokumentowane wydatki na prace badawcze poniesione minimum 12 miesięcy przed złożeniem wniosku.

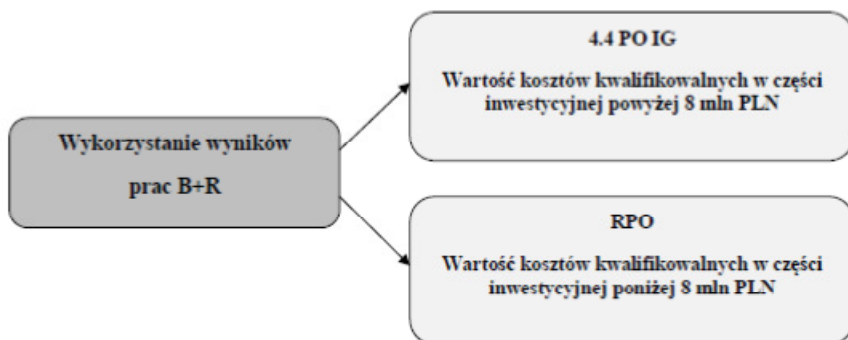
Schemat 2. Źródła wsparcia zaplecza badawczo-rozwojowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2010, s. 48).

Ostatnim przypadkiem może być sytuacja, gdy prace B+R mają charakter pomocniczy dla planowanej inwestycji, a przedsiębiorstwo większą wagę przykładają do jej zrealizowania (zob. schemat 3). Wsparcia należy wówczas szukać w ramach działania 4.4 PO IG „Nowe inwestycje o wysokim potencjale innowacyjnym”, które przeznaczone jest głównie do finansowania prac budowlanych lub nabycia praw do gruntu i nieruchomości oraz zakupu środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych związanych z inwestycją, chociaż preferowane są tu projekty wykorzystujące wyniki prowadzonych lub zakupionych prac B+R (otrzymują dodatkowe punkty w trakcie oceny merytorycznej). Pewnym ograniczeniem dla wnioskodawców aplikujących do tego działania jest wysoki próg minimalnych kosztów kwalifikowalnych ustanowiony na poziomie 8 mln PLN. Dla projektów niespełniających tego wymogu, pozostaje możliwość dofinansowania w ramach RPO.

Schemat 3. Źródła wsparcia zaplecza badawczo-rozwojowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2010, s. 49).

W obecnej perspektywie finansowej, w ramach PO Innowacyjna Gospodarka, przedsiębiorcy wraz z instytucjami otoczenia biznesu, jednostkami badawczymi i naukowymi oraz instytucjami administracji publicznej otrzymają łącznie wsparcie w wysokości ponad 9,71 mld euro na realizację projektów przyczyniających się do podnoszenia innowacyjności przedsiębiorstw. Dofinansowanie działalności B+R zostało przewidziane w ramach działań Osi Priorytetowej 4 „Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia” oraz Osi Priorytetowej 1 „Badania i rozwój nowoczesnych technologii”, dla których przeznaczono łącznie 49% całej alokacji dla PO IG. Uzupełnieniem tych środków są programy regionalne, z których każdy zawiera dzia-

łania przewidziane na dofinansowanie działalności badawczo-rozwojowej prowadzonej przez przedsiębiorców, preferując często podmioty z sektora MŚP.

FUNDUSZE EUROPEJSKIE NA RZECZ BADAŃ I ROZWOJU

Opisane powyżej formy wsparcia przewidziane dla przedsiębiorców realizujących działania B+R nie zamykają katalogu instrumentów pomocowych. Warto w tym miejscu wspomnieć jeszcze o programach i inicjatywach unijnych zarządzanych bezpośrednio przez Komisję Europejską, jak również o funduszach: norweskich i szwajcarskim.

Cechą charakterystyczną programów zarządzanych przez Komisję Europejską jest ich wspólnotowy charakter, co wiąże się często z koniecznością realizacji projektu wspólnie z partnerem z innego kraju członkowskiego. Ponadto, w przeciwieństwie do funduszy strukturalnych, środki przewidziane w tych programach nie są z góry dzielone pomiędzy państwa, a wysokość dofinansowania otrzymanego przez beneficjentów z danego kraju zależy od wartości złożonych przez nich i zweryfikowanych pozytywnie projektów. W perspektywie finansowej 2007-2013 Unia Europejska wyasygnowała kwotę 975 mld euro na realizację 52 programów i inicjatyw podzielonych na następujące działy (por. European Commission 2008, s. 21-22):

- Dział 1A Konkurencyjność na rzecz wzrostu i zatrudnienia;
- Dział 1B Spójność na rzecz wzrostu i zatrudnienia;
- Dział 2 Zarządzanie zasobami naturalnymi i ich ochrona;
- Dział 3A Wolność, Bezpieczeństwo i Sprawiedliwość;
- Dział 3B Obywatelstwo;
- Dział 4 Unia Europejska jako partner na arenie międzynarodowej.

W zakresie prac B+R realizowanych przez przedsiębiorców, wsparcia należy szukać wśród programów z Działu 1A, a tu najważniejszymi są Siódmy Program Ramowy w zakresie Badań, Rozwoju Technologicznego i Demonstracji (7 PR) oraz Program Ramowy na rzecz Konkurencyjności i Innowacji (CIP).

Pierwszy z wymienionych jest największym programem finansowania badań naukowych i rozwoju technologicznego w Europie. Jego całkowity wkład na lata 2007-2013 wynosi 50 521 mln euro. Środki te przeznaczone są na realizację następujących celów (por. Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE 2011, s. 1):

- Wspieranie współpracy ponadnarodowej na wszystkich płaszczyznach;

- Zwiększenie dynamizmu, kreatywności i doskonałości europejskich badań naukowych w pionierskich dziedzinach wiedzy;
- Wzmacnianie potencjału ludzkiego w zakresie badań i technologii;
- Zintensyfikowanie dialogu między światem nauki i społeczeństwem celem zwiększenia społecznego zaufania do nauki;
- Wspieranie stosowania rezultatów i rozpowszechniania wiedzy.

W kwestii beneficjentów-przedsiębiorców, 7 PR wspiera finansowo ponadnarodowe badania na rzecz, jak i prowadzone przez MŚP pragnące wprowadzić innowacje i poprawić swoją konkurencyjność, poprzez większe inwestycje w działania badawcze. Spośród czterech programów szczegółowych tworzących 7 PR, trzy mają szczególne znaczenie dla podmiotów z sektora MŚP (por. Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE 2009, s. 2):

- Program Szczegółowy Współpraca (*Cooperation*) – promuje badania realizowane w ramach dziesięciu obszarów tematycznych;
- Schemat „Współpraca między przemysłem a uczelniami wyższymi” (IAPP) w Programie Szczegółowym Ludzie (*People*) rozwijający potencjał ludzki;
- Schemat „Badania na rzecz MŚP” w Programie Szczegółowym Możliwości (*Capacities*), który ma na celu wzmocnienie potencjału MŚP nabywających badania.

Na realizację pierwszego z wymienionych programów (*Cooperation*) przeznaczono dwie trzecie całkowitego budżetu 7PR – około 32,4 mld euro, z czego przynajmniej 15% mają otrzymać MŚP. Środki te wspierają badania realizowane w ramach współpracy w całej Europie poprzez projekty międzynarodowych konsorcjów przemysłowych, przy czym podejmowane prace muszą dotyczyć jednego z 10 obszarów tematycznych (m.in. zdrowie, energia, technologie informacyjne i komunikacyjne, środowisko) (por. Komisja Europejska 2006, s. 2). W przypadku wnioskodawców należących do sektora MŚP uproszczono finansowe i administracyjne procedury, a poziom finansowania w dziedzinie B+R podniesiono do 75% (por. Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE 2009, s. 6).

Na realizację projektów wpisujących się w cele Programy Szczegółowego Ludzie przeznaczono 4,7 mld euro (por. Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE 2009, s. 19). Dla przedsiębiorstw istotny jest jeden ze schematów: „Współpraca między przemysłem a uczelniami wyższymi” (IAPP), którego celem jest nawiązanie długotrwałej współpracy badawczo-naukowej między sektorem publicznym a sektorem prywatnym, pobudzanie mobilności międzysektorowej oraz zwiększenie wymiany wiedzy w zakresie badań i technologii. O wsparcie z tego schematu mogą

aplikować zarówno organizacje badawcze z sektora publicznego (uczelnie, ośrodki badawcze), jak i z sektora prywatnego, w tym również przedsiębiorstwa. Fundusze są przeznaczone na 3-4 letnie projekty polegające na wzajemnej wymianie pracowników pomiędzy przedsiębiorstwem a instytucją naukową (nawet z tego samego kraju). Ponownie preferencyjnie potraktowane zostały MŚP, które w ramach projektu mogą zakupić sprzęt potrzebny do jego realizacji (do 10% całkowitych kosztów projektu) (por. Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE 2011, s. 6).

Ostatni z wymienionych powyżej programów – *Możliwości* – został podzielony na siedem działań, na realizację których przeznaczono prawie 4,1 mld euro. W obszarze zainteresowań przedsiębiorców znajduje się szczególnie działanie: „Badania na rzecz MŚP” (budżet 1,3 mld euro). Celem tego działania jest poprawa zdolności technologicznych i konkurencyjności MŚP poprzez ułatwienie im dostępu do najnowszych technologii i wyników badań, a także zacieśnienie współpracy pomiędzy światem nauki i gospodarką (por. Komisja Europejska 2006, s. 20). Wsparcie udzielane jest przede wszystkim przedsiębiorstwom, które nie posiadają własnego zaplecza badawczego i zlecają usługi badawcze innym podmiotom prowadzącym działalność B+R. Funkcjonuje tu również schemat Eurostars, w ramach którego o środki mogą ubiegać się MŚP prowadzące samodzielnie prace badawczo-rozwojowe, mające siedzibę w jednym z 33 państw – uczestników programu (por. Eurostars 2011), przy czym w projekcie powinien uczestniczyć co najmniej jeden partner z innego państwa (przedsiębiorca, uczelnia lub jednostka badawcza) (por. Komisja Europejska 2006, s. 8). Całkowity budżet tej inicjatywy na lata 2007-2013 wynosi 400 mln euro, przy czym 100 mln euro pochodzi ze środków 7 PR, natomiast pozostała kwota jest krajowym wkładem państw członkowskich (por. Eurostars 2011).

Uzupełnieniem 7 PR jest Program Ramowy na Rzecz Konkurencyjności i Innowacji (CIP). Jest on dedykowany głównie małym i średnim przedsiębiorstwom i ma na celu głównie promowanie udziału tych podmiotów w 7 Programie Ramowym. CIP obejmuje działania wspierające innowacyjność, poprawę dostępu do finansowania oraz usprawnienie świadczenia usług okołobiznesowych w regionach. W okresie 2007-2013 CIP dysponuje budżetem w wysokości 3,6 mld euro. Większość tej kwoty (2,2 mld euro) została przeznaczona na realizację zadań w ramach Programu Szczegółowego na rzecz Przedsiębiorczości i Innowacji, który obejmuje działania na rzecz małych i średnich przedsiębiorców, konkurencyjności i innowacji (por. CIP 2011).

Należy podkreślić, iż CIP nie zawiera działań o charakterze bezpośrednich dotacji inwestycyjnych, lecz szereg inicjatyw wspierających innowa-

cyjność przedsiębiorstw, w szczególności małych i średnich. Jego zadaniem jest poprawa dostępu innowacyjnych MŚP do zewnętrznych źródeł finansowania dla ich działalności badawczo-rozwojowej. W programie mogą brać udział instytucje naukowe, finansowe, otoczenia biznesu oraz samorządy (por. Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE 2011). W Polsce działaniami informacyjno-promocyjnymi w tym obszarze zajmują się Krajowe Punkty Kontaktowe finansowane przez Ministerstwo Gospodarki i koordynowane przez PARP.

Zaprezentowane powyżej fundusze, programy i różnorodne inicjatywy realizowane na poziomie krajowym oraz unijnym potwierdzają fakt, iż wsparcie działalności inwestycyjnej oraz badawczo-rozwojowej podejmowanej zwłaszcza przez przedsiębiorstwa z sektora MŚP stało się istotą polityk i strategii realizowanych obecnie przez kraje członkowskie Unii Europejskiej. Uzupełnieniem tych środków są fundusze ustanowione przez Szwajcarię oraz Norwegię, przeznaczone dla państw członkowskich, które wstąpiły w struktury unijne w 2004 i 2007 roku.

Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, tzw. Fundusz Szwajcarski, jest jedynym z dziesięciu programów pomocowych powołanych na mocy porozumienia zawartego w dniu 27 lutego 2006 roku pomiędzy Wspólnotą Europejską a Radą Konfederacji Szwajcarskiej w sprawie wkładu Szwajcarii na rzecz zmniejszenia różnic gospodarczych i społecznych w rozszerzonej Unii Europejskiej. Łączna wartość bezzwrotnej pomocy przyznanej przez Szwajcarię 10 nowym członkom UE wynosi ponad 1 mld franków szwajcarskich (por. Swiss Contribution 2011). Z tej puli Polska otrzyma niemal połowę środków (ok. 489 mln CHF), które mają przyczynić się do zmniejszania dystansu rozwojowego kraju w stosunku do innych państw UE oraz zminimalizować dysproporcje społeczno-gospodarcze pomiędzy polskimi regionami. Z tego względu założono, iż nie mniej niż 40% środków zostanie rozdysponowane w czterech województwach: lubelskim, małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim (por. Swiss Contribution 2011).

Beneficjentami pomocy mogą być instytucje sektora publicznego i prywatnego oraz organizacje pozarządowe, realizujące projekty w zakresie następujących obszarów priorytetowych (por. Swiss Contribution 2011):

- Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform: inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych;
- Środowisko i infrastruktura: m.in. zarządzanie odpadami, systemy energii odnawialnej, poprawa publicznych systemów transportowych;
- Sektor prywatny: poprawa środowiska biznesowego i dostępu do kapitału dla MŚP;

- Rozwój społeczny i zasobów ludzkich: ochrona zdrowia oraz badania i rozwój (m.in. Fundusz Stypendialny, projekty badawcze).

W przeciwieństwie do programów zarządzanych przez Komisję Europejską, w projektach finansowanych ze środków Funduszu Szwajcarskiego nie jest obowiązkowe podejmowanie współpracy z partnerami z innych krajów, chociaż premiowany jest udział podmiotów szwajcarskich. Wnioskodawca może się ubiegać o dofinansowania na poziomie do 60% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, bądź do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych w przypadku projektów otrzymujących dodatkowe środki finansowe z budżetu jednostek administracji publicznej (por. Swiss Contribution 2011).

Wsparcie sektora MŚP przewidziane jest w trzecim Obszarze Priorytetowym: Sektor prywatny, w ramach którego wydzielono dwa obszary tematyczne (por. Swiss Contribution 2011):

- Poprawa środowiska biznesowego i dostępu do kapitału dla MŚP;
- Rozwój sektora prywatnego i promocja eksportu MŚP.

Wprawdzie żaden z powyższych obszarów nie dotyczy bezpośredniego wsparcia MŚP, czy też działalności badawczo-rozwojowej podejmowanej przez te podmioty, jednakże warto o nich wspomnieć ze względu na fakt, iż beneficjentami końcowymi są właśnie małe i średnie przedsiębiorstwa. W ramach pierwszego obszaru tematycznego około 53 mln franków szwajcarskich otrzymał Krajowy Fundusz Kapitałowy S.A., który został utworzony dnia 1 lipca 2005 roku w celu zwiększania dostępności kapitału dla MŚP poprzez wspieranie finansowe funduszy venture capital inwestujących w innowacyjne polskie MŚP (por. Swiss Contribution 2011). Z kolei w ramach drugiego obszaru tematycznego, środki w wysokości 5 mln franków szwajcarskich otrzymała Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości z przeznaczeniem na projekty ułatwiające wdrożenie działań zwiększających wiedzę i umiejętności Centrów Obsługi Inwestorów i Eksporterów oraz podnoszących konkurencyjność MŚP z zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu na poziomie lokalnym (por. Swiss Contribution 2011).

Bezzwrotną pomoc dla nowych członków Unii Europejskiej zaoferowały również Norwegia, Islandia i Lichtenstein, które wraz z krajami członkowskimi UE tworzą tzw. Europejski Obszar Gospodarczy (EOG). Kraje te, w zamian za możliwość korzystania ze swobód Jednolitego Rynku Europejskiego, ustanowiły Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy EOG z zamiarem stworzenia warunków do udzielenia pomocy finansowej państwom członkowskim posiadającym najniższy poziom PKB. Głównym celem tych inicjatyw jest wyrównywanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego na terenie EOG. Obecnie beneficjentami tej pomocy jest 15 członków UE: dziesięć państw, które wstąpiły w struktury unijne

w 2004 roku (w tym również Polska), Bułgaria i Rumunia przyjęte w 2007 roku oraz Grecja, Hiszpania i Portugalia, jako kraje o najniższym PKB spośród starej „15-stki” UE (por. EEA Grants 2011).

W Polsce zasady otrzymania środków z funduszy norweskich uregulowane zostały umową podpisaną w październiku 2004 roku z państwami-darczyńcami. Na bazie tego porozumienia w perspektywie finansowej 2004-2009 przyznano Polsce 558,6 mln euro na realizację projektów dotyczących dziesięciu obszarów priorytetowych (por. Rada Ministrów 2005). Projektom z obszaru działalności B+R poświęcony był Priorytet 6. „Dotacje na badania naukowe projektów badawczych ze wszystkich dziedzin i dyscyplin naukowych”. Ostatnie konkursy w programowaniu 2004-2009 w zależności od Priorytetu zostały zakończone w latach 2007-2008, obecnie trwa rozliczanie projektów. W sumie polscy beneficjenci otrzymali na realizację 419 projektów łączną kwotę wsparcia w wysokości prawie 525 mln euro. W ramach Priorytetu 6 środki przyznano 41 projektom badawczym o łącznej wartości dofinansowania ponad 42 mln euro (por. EEA Grants 2011).

Obecnie trwają prace nad wdrożeniem norweskich mechanizmów finansowych na lata 2009-2014. Dnia 28 lipca 2010 roku Unia Europejska podpisała porozumienie z Islandią, Liechtensteinem i Norwegią w sprawie uruchomienia nowej perspektywy. Dla Polski przeznaczono 578 mln euro (z ogólnej kwoty wsparcia dla 15 członków UE wynoszącej 1 788 mln euro). Środki te zostaną uruchomione prawdopodobnie dopiero na początku 2012 roku, ponieważ Polska nadal nie podpisała umów bilateralnych z krajami-darczyńcami, które są podstawą do określenia szczegółowego opisu obszarów priorytetowych, katalogu beneficjentów, zasad naboru i oceny wniosków, kosztów kwalifikowanych itd. Przewiduje się, że w ramach nowej perspektywy środki finansowe skierowane zostaną na wsparcie ochrony środowiska i zdrowia, dofinansowanie projektów z zakresu rozwoju zasobów ludzkich, wymiaru sprawiedliwości, a także badań naukowych (por. EEA Grants 2011).

ZAKOŃCZENIE

Analizując w kontekście Strategii Lizbońskiej poziom nakładów na badania i rozwój w Polsce oraz strukturę źródeł finansowania, nie ma wątpliwości, że należy podjąć działania stymulujące rozwój tej sfery, a przede wszystkim zachęcające przedsiębiorców do zaangażowania się w działalność B+R. Tym bardziej, że Polskę dzieli od UE znaczny dystans w rozwoju, a sfera B+R jest podstawowym źródłem wiedzy i innowacji warunkujących rozwój społeczno-gospodarczy.

Zaprezentowane źródła finansowania działalności badawczo-rozwojowej w Polsce, począwszy od programów rządowych, poprzez fundusze strukturalne, aż po szwajcarskie i norweskie instrumenty pomocowe dowiodły, że pomimo tych wszystkich programów i inicjatyw wspierających przedsiębiorczość, zwłaszcza małe i średnie podmioty w Polsce nadal napotykać na barierę finansową i nie posiadają środków na prowadzenie prac B+R (bądź zlecenia ich podmiotom zewnętrznym), a tym samym nie mają możliwości wdrażania innowacyjnych rozwiązań w obszarze swojej działalności, co z kolei ogranicza ich rozwój, a często warunkuje ich dalszy byt gospodarczy. Wydaje się, że podstawowym problemem nie jest brak potencjalnych źródeł finansowania działalności, ale przede wszystkim ich nieznanostwo przez przedsiębiorców oraz przekonanie, że są one poza zasięgiem danego przedsiębiorstwa. Wszelkiego rodzaju publiczne formy wsparcia nadal kojarzą się przedsiębiorcom z nadmierną biurokracją, ogromem wymogów formalnych, czy wreszcie małym prawdopodobieństwem ich otrzymania, stąd rezygnują oni z podjęcia starań o ich otrzymanie.

LITERATURA

- CIP (2011), *Informacje ogólne o programie CIP*, <http://www.cip.gov.pl/program-cip,m,mg,1.html> (stan na dzień 20.05.2011).
- EEA Grants (2011), *Norway Grants*, <http://www.eeagrants.org/> (stan na dzień 20.05.2011).
- European Commission (2008), *New funds, better rules, Overview of new financial rules and funding opportunities 2007-2013*, Belgium.
- Europejski Komitet Społeczno-Ekonomiczny (2010), *Strategia (lizbońska) po roku 2010: Propozycje zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego*, Bruksela.
- Eurostars (2011), <http://www.eurostars-eureka.eu/faq.do> (stan na dzień 20.05.2011).
- Eurostat (2011), *Gross domestic expenditure on R&D (GERD) by source of funds*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsiir030> (stan na dzień 1 lipca 2011).
- Eurostat (2011), *Research and development expenditure, by sectors of performance*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsc00001> (stan na dzień 1 lipca 2011).
- Grabowski, M., Piasecki, B., Rogut, A., Sybilska, A. (2003), *Usługi wspierające mikroprzedsiębiorstwa, małe przedsiębiorstwa i samozatrudnionych*, Warszawa.

- GUS (2010), *Nauka i technika w Polsce w 2008 roku*, Warszawa.
- GUS (2011), *Nauka i technika w Polsce w 2009 roku*, Warszawa.
- Klonowski D. (2009), *Innowacyjność sektora MSP w Polsce*, Warszawa.
- Komisja Europejska (2006), *7PR jutrzejsze odpowiedzi mają swój początek dziś*, Belgia.
- Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE (2009), *Czy wiesz, które europejskie programy badawcze są najbardziej odpowiednie dla twojej firmy?*, Warszawa.
- Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE (2011), *7. Program Ramowy Wspólnoty Europejskiej badań, rozwoju technologicznego i wdrożeń (2007-2013)*, www.kpk.gov.pl (stan na dzień 20 maja 2011).
- Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE (2011), *Program CIP*, <http://www.kpk.gov.pl/cip/index.html> (stan na dzień 20 maja 2011).
- Leśniewski Ł. (2010), *Sektor badawczo-rozwojowy w Polsce*, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych S. A., Warszawa.
- Ministerstwo Gospodarki (2011), *Wspieranie przedsiębiorczości* <http://www.mg.gov.pl/Wspieranie+przedsiębiorczosci> (stan na dzień 6 czerwca 2011).
- Ministerstwo Gospodarki (2011), *Wykaz przedsiębiorców posiadających status CBR*, <http://bip.mg.gov.pl/node/13061> (stan na dzień 30 czerwca 2011).
- Ministerstwo Gospodarki (2011), *Zbiornicze zestawienie dostępnych instrumentów wsparcia*, http://www.mg.gov.pl/files/upload/3833/przedsiębiorczosc01_%2004_11.pdf (stan na dzień 6 czerwca 2011).
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2008), *Informacja o wsparciu działalności b+r w Polsce*, Warszawa.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (2010), *Innowacyjne Fundusze Europejskie na innowacyjne inwestycje*, Warszawa.
- Mosionek-Schweda M. (2011), *Fundusze strukturalne w latach 2007-2013 jako źródło finansowania polskich przedsiębiorstw*, [w:] *Zarządzanie wartością przedsiębiorstwa*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin (praca w druku).
- Orłowski K. (2011), *Niszowe CBR-y*, http://www.pi.gov.pl/parp/chapter_86196.asp?soid=46FF2F8ADD9F4E88BCC14ECBAF53B084 (stan na dzień 6 czerwca 2011).
- PKPP Lewiatan (2009), *Strategie inwestycyjne przedsiębiorstw w czasie spowolnienia gospodarczego*, <http://pkpplewiatan.pl> (stan na dzień 5 lipca 2011).

- Rada Ministrów (2005), *Program Operacyjny dla wykorzystania środków finansowych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego*, Warszawa.
- Rozmus A., Cyran K. (2009), *Finansowanie działalności badawczo-rozwojowej w Polsce i innych krajach – diagnoza i próba oceny*, eFinanse, nr 4.
- Starczewska-Krzysztozek M. (2008), *Konkurencyjność sektora małych i średnich przedsiębiorstw 2008*, PKPP Lewiatan, Warszawa.
- Swiss Contribution (2011), *Informacje ogólne, Obszary wsparcia*, http://www.programszwajcarski.gov.pl/informacje_ogolne (stan na dzień 5 lipca 2011).
- Szopik K. (2007), *Działalność badawczo-rozwojowa w Polsce*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 453, Szczecin.